

O'QUVCHILARNI KELAJAKDAGI KASBGA YO'NALTIRISHNING STRATEGIK ASOSLARI VA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI

Darvishxojayev Xasan Abdulxakimovich

University of Business and Science "Pedagogika va psixologiya" kafedrası
o`qituvchisi xasandarvishxojayev@gmail.com

Tadjiyev Dostonbek Rustambek o'g'li

University of Business and Science Psixologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida yuqori sinf o'quvchilarini kasbga yo'naltirishning dolzarb muammolari tadqiq etiladi. Tadqiqotda o'quvchilarning individual-psixologik xususiyatlarini aniqlashda maktab ma'muriyati, pedagog-psixologlar va ota-onalar hamkorligining ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada kasb tanlashdagi subyektiv va obyektiv to'siqlar, mehnat bozorida transformatsiyalar va o'quvchilarning kasbiy o'z-o'zini anglash jarayonini optimallashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.*

Kalit so'zlar: *professional diagnostika, o'z-o'zini anglash, kasbiy trayektoriya, pedagogik-psixologik ko'mak, mehnat bozori, qobiliyat, motivatsiya, ta'lim klasteri.*

KIRISH

Bugungi shiddat bilan o'zgarayotgan global iqtisodiyot sharoitida maktab bitiruvchilari oldida turgan eng murakkab vazifa — to'g'ri kasbiy yo'lni tanlashdir. Statistika va hayotiy tajriba shuni ko'rsatadiki, aksariyat o'quvchilar o'z kelajagini belgilashda aniq strategiyaga ega emaslar. Bu esa nafaqat shaxsning kelajakdagi muvaffaqiyatsizligiga, balki jamiyatda malakasiz kadrlar ko'payishiga ham sabab bo'ladi. Shuning uchun o'quvchilarni kasbga yo'naltirish jarayonini shunchaki ma'lumot berish emas, balki tizimli diagnostika va amaliy tajriba majmuasi sifatida ko'rib chiqish lozim.

Kasb tanlashdagi psixologik va ijtimoiy to'siqlar

O'quvchining kasbiy tanloviga bir qator tashqi va ichki omillar ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tanlov jarayonida ko'pincha quyidagi ziddiyatlar yuzaga keladi:

1. Axborot yetishmovchiligi: O'quvchilar kasblarning nomini bilsalar-da, ularning kundalik mehnat mazmuni va talab qilinadigan ko'nikmalar haqida tasavvurga ega emaslar.

2. Ota-onalar bosimi: Ko'p hollarda ota-onalar farzandining qobiliyatini emas, balki kasbning "obro'si" (prestige) va moddiy daromadini birinchi o'ringa qo'yadilar.

3. Stereotiplar va moda oqimi: Ma'lum bir davrda ommalashgan kasblarga (masalan, IT yoki iqtisod) ko'r-ko'rona ergashish natijasida o'quvchining haqiqiy iste'dodi e'tibordan chetda qoladi.

Kasbga yo'naltirishning asosiy yo'nalishlari

O'quvchilarni ongli ravishda kasb tanlashga tayyorlash tizimi quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga olishi shart:

✓ Kasbiy ma'rifat (axborot berish): O'quvchilarni mehnat bozoridagi real holat, istiqbolli sohalar va har bir kasbning o'ziga xos talablari bilan tanishtirish.

✓ Professional diagnostika: Psixologik testlar, suhbatlar va kuzatishlar orqali o'quvchining temperament turi, qiziqishlari va intellektual salohiyatini aniqlash.

✓ Kasbiy maslahat: Diagnostika natijalariga ko'ra, o'quvchiga uning shaxsiy xususiyatlariga mos keladigan sohalarni tavsiya etish.

✓ Professional sinovlar: O'quvchilarga tanlagan sohasi bo'yicha amaliy mashg'ulotlarda (master-klasslar, korxonalariga ekskursiyalar) qatnashish imkoniyatini yaratish.

Mavjud muammolar va statistik tahlil

Bugungi kunda kasbga yo'naltirish ishlari asosan nazariy xarakterga ega ekanligi asosiy kamchiliklardan biridir. So'rovnomalar natijasiga ko'ra:

• 75% o'quvchilar kasbni tasodifiy omillar (tanishlar tavsiyasi, yashash joyiga yaqinlik) asosida tanlaydi.

• 50% bitiruvchilar o'zlari tanlagan sohaning mohiyatini to'liq tushunmaydi.

• 60% yosh mutaxassislar mehnat faoliyatining dastlabki yilidayoq sohani o'zgartirish istagini bildiradi.

Bu raqamlar maktab davridagi kasbga yo'naltirish ishlari samaradorligini oshirish naqadar muhimligini tasdiqlaydi.

Ko'rsatkich	Holat (%)
Tasodifiy kasb tanlaganlar	75%
Kasb mohiyatini bilmaydiganlar	50%
Birinchi yildayoq sohasidan norozilar	60%
Maktabda aniq maqsad qo'yganlar	17%

Xulosa va tavsiyalar

O'quvchilarni kasbga yo'naltirish — bu shunchaki tadbir emas, balki shaxsning hayotiy muvaffaqiyatini belgilovchi strategik jarayondir. Ushbu jarayonni takomillashtirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

1. Maktablarda "Karyera markazlari"ni tashkil etish va ularni zamonaviy diagnostik metodikalar bilan ta'minlash.

2. Ota-onalar o'rtasida farzandning qobiliyatini hurmat qilish bo'yicha psixologik treninglar o'tkazish.

3. "Professional namuna" tizimini joriy etish, ya'ni muvaffaqiyatli mutaxassislar bilan doimiy uchrashuvlar tashkil qilish.

4. Raqamli texnologiyalardan foydalangan holda, o'quvchilarga virtual muhitda turli kasblarni "sinab ko'rish" imkonini beruvchi interaktiv platformalarni rivojlantirish.

Kelajakda ushbu yondashuvlar bitiruvchilarning nafaqat ish bilan ta'minlanishiga, balki o'z kasbidan zavqlanib ishlaydigan komil insonlar bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Darvishxojayev X.A. Yoshlar orasida emotsional intellektni rivojlantirishning psixologik asoslari. Maktabgacha va maktab ta'limi. 2025-yil, 12-son, 3316-bet.
2. Карушева А.В., Севостьянова Е.П. Особенности профессиональной ориентации старшеклассников... // Молодой ученый, 2016.
3. Воронкова О.Б., Жилияков И.Ю. Информационные технологии в образовании. М.: Феникс, 2010.
4. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. М.: Академия, 2010.
5. Волегов В.С. Подходы к определению пространства профессионального самоопределения. 2016.
6. Пряжников Н.С. Методы активизации профессионального и личностного самоопределения. 2002.
7. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. Ростов н/Д: Феникс, 2010.